

koji je sve svoje snage koncentrirao na vojnoindustrijsku proizvodnju, postao je vojni div, a u isto vrijeme ekonomski vrlo siromašan, lišen svega. Kasnije godine pokazat će veliki gospodarski uspon SSSR-a, koji je dugo godina držao prvo mjesto u ekonomskom usponu u svijetu. Njegove svjetske ambicije prisilile su SAD da stvori tzv. „Trumanovu doktrinu“ iz straha da će Rusija ući u vakuum moći koji je stvoren povlačenjem britanskih garancija Grčkoj i Turskoj. Washington nije mogao dopustiti da se snage revolucije dalje šire jer bi to povećalo utjecaj Moskve. Koliko su dosadašnje evropske sile pale u sjenu, pokazuju obrambeni izdaci velikih sila, gdje 1950. godine (prije Korejskog rata) SAD izdvaja 14,5 a SSSR 15,5 milijardi dolara, u odnosu na britanskih 2,3 milijarde, francuskih 1,4 i talijanskih 0,7 milijardi dolara. Nastupio je, po autoru, sumrak evropskog svijeta. U tom novom bipolarnom svijetu dionice evropskih sila su se znatno stanjile, što se posebno vidjelo u sueskoj operaciji 1956. godine kada su se snage Velike Britanije i Francuske brzo pokupile iz Egipta nakon protivljenja SAD i prijete SSSR-a. Autor posebno ističe američku produktivnost u svemu, pa tako govori da je američki radnik na farmi 1980. godine proizvodio hrane za 65 ljudi, dok je njegov ruski ekvivalent proizvodio samo za osmero. Američke strategije borbe protiv komunističke opasnosti od politike zaprečivanja do detanta pokazivale su svoje dobre i loše strane. Intervencija u Iranu 1945. godine prošla je praktički bezbolno povlačenjem ruskih trupa i lakim uništenjem Tudeha (komunističke stranka Irana), dok je sudjelovanje SAD-a u Vijetnamu dovelo do stvaranja širokog anti-američkog pokreta u zapadnom svijetu, što je djelomično i uzrok „sramnog“ povlačenja američkih trupa iz Vijetnama. Autor se posebno osvrće na zapanjujući uspon Japana i Kine, pri čemu je japanski ukupni društveni proizvod sedamdesetih godina iznosio polovinu američkog i još je dalje rastao.

Osmo poglavlje pod naslovom „*Ka dvadeset i prvom stoljeću*“ (489-597) služi autoru za svojevrsnu rekapitulaciju uspona i pada velikih sila kroz povijest i preispitivanje američkih mogućnosti u stoljeću koje dolazi. Autor se boji ogromnog niza strateških obveza koje su određene u prethodnim desetljećima i koje pritišću Ameriku. Autor, iako svjestan ekonomskih problema i slabosti SSSR-a, nije predvidio događaje 1989. godine i pad Berlinskog zida, kao i mnogi intelektualci sa Zapada, stoga su njegove analize daljnjeg odnosa SAD-a i SSSR-a izgubile smisao, dok je njegova analiza kineskog uspona i dalje aktualna. Na kraju se nalazi popis literature, te registar imena i pojmova.

Željko KARAULA

Vodič po biseru zapadne civilizacije

Theodore Vrettos (2003), Aleksandrija, Zagreb: Izvori, 272 str.

Theodore Vrettos studirao je na Grčkoj teološkoj školi Svetoga križa. Diplome ima i sa Sveučilišta Tufts i Harvard. Nekad sveučilišni profesor, danas se posvetio isključivo pisanju. Živi sa suprugom u Peabodyu, u saveznoj državi Massachusetts.

Njegovo djelo, *Aleksandrija*, izdano je 2001. godine, a svoje je hrvatsko izdanje doživjelo 2003. godine pod okriljem nakladničke kuće *Izvori*. Ovo je djelo jedinstven sažetak

povijesti kolijevke zapadne misli od njenog nastanka u vrijeme Aleksandra Velikog do početka njenog odumiranja u sedmom stoljeću s dolaskom Arapa na vlast, koji u dugim stoljećima svoje prevlasti nad tim biserom zapadne civilizacije neće uvidjeti njenu vrijednost i važnost suvremenom svijetu. Idealan grad, ponos svoga stvoritelja, početak će odumirati. Njena će neopisiva ljepota biti zabilježena u nekolicini spisa nastalih tijekom godina, a suvremeni će svijet ostati zakinut da uživa u prijestolnici mudrosti i svih vrijednosti.

Prvi dio, nazvan *Rođenje grada* (str. 20-48), govori o razvoju Aleksandrije, koja je nastala na samoj obali Mediterana, na seoskom i ribarskom području na kojem je bilo smješteno pet naselja po imenu Rakotis. Od samog početka, grad je rastao dotad nezabilježenom brzinom te je već nakon sto godina postao jedan od najznačajnijih gradova toga vremena. Postala je središte antičkog svijeta u koje su se slijevale rijeke znanstvenika, umjetnika, filozofa, povjesničara i pisaca za koje je Aleksandrija bila nepresušan izvor podataka iz bilo koje sfere društvenog života.

Autor je u prvom dijelu donio i povijest Aleksandrova života, počevši od njegova odgoja pod Aristotelovim nadzorom, koji će neizmjerljivo utjecati na njegov život, preko osvajanja koja su ga proslavila. Vrijedi spomenuti da je autor prikazao i neke bitne karakteristike Aleksandrova karaktera koje su očito bile i posljedica njegova odgoja. Ovo je važno jer mu je njegov karakter, možda i više od samih osvajanja, priskrbio nadimak *Veliki*. Aleksandar je pokopan u gradu za koji je, po predaji, rukom iscrtao obrise, a koji nikad za života nije vidio.

Drugi dio, *Um grada* (str. 49-98), posvećen je simbolima grada Aleksandrije: Svjetioniku na Farosu, Serapisovom hramu i Museionu te ljudima koji su, barem nakratko, živjeli u Aleksandriji, a na koje je ona izvršila golem utjecaj.

Svjetionik na Farosu simbol je grada i jedno od sedam svjetskih čuda. Dugo je stajao na ulazu u grad i svojom ljepotom i veličinom plijenio zadivljene poglede znatiželjnih turista i promatrača gotovo tisuću godina. Serapisov hram još je jedno od nebrojenih ljepota grada. Prema rimskom piscu Amijanu Marcelinu, ovaj je usporediv samo s rimskim Kapitolom. U sklopu ovog hrama se nalazila i *Serapejana*, knjižnica koja nije bila ni velika ni veličanstvena kao proslavljena aleksandrijska knjižnica koja se nalazila u *Museionu*, ali je svakako bila važna i reprezentativna.

Aleksandrijska se knjižnica, najpoznatija i najbrojnija zbirka knjiga, pergamenata i svitaka, s pravom može nazvati *Velikom Majkom*. Ona nije bila samo dom najvrjednijim literarnim i znanstvenim dostignućima, već je bila dom i utočište svima onima koji su imali želju i potrebu za znanjem i učenjem, a koji su i sami pridonijeli njenoj veličini, ako ničim drugim, onda povećavajući njenu zbirku. Obogaćivanju njene zbirke pripomogli su Pizistrat, Polikrat sa Samosa, Euklid, Nikokrat s Cipra, Euripid, Aristotel i ostale važne ličnosti starog vijeka koje su dale svoj doprinos umjetnosti i znanosti.

Treći dio nosi naslov *Moć grada* (str. 99-192). On sadrži popis i opis najznačajnijih vladara dinastije Ptolemejevića. Pisac je u tančine opisao događaje koji su prethodili Kleopatrinu dolasku na vlast, njenim poznatim romancama s Cezarom i Markom Antonijem te problematici odnosa s Rimom. Kako bi dao kompletnu sliku tih događaja, autor je dao detaljne životopise Gaja Julija Cezara, Marka Antonija i same kraljice Kleopatre, čija je smrt označila kraj jedne duge kraljevske loze.

Četvrti dio, *Duša grada* (str. 193-242), donosi osvrt na razdoblje rimske vladavine od 30. god. prije Krista do 311. god. po Kristu. Tu pisac opet donosi popis najistaknutijih pojedinaca tog vremena koja su podigla aleksandrijski duh, prividno potučen, na višu

razinu, na kojoj u vjeri i duhovnosti ponovno otkrivaju naoko izgubljeni smisao. Osim Filona Judejskog, za kojega je židovska škola bila na vrhuncu, i njegova brata Aleksandra, vjerojatno najmoćnijeg i najbogatijeg čovjeka antike, spominju se i neka druga imena poput Plotina, Origena, Klementa i Celza. U društvu je i jedna dama, Hipatija, kći matematičara Teona, koja je krenula očevim stopama, a slovila je kao stup aleksandrijskog društva. U ovom je poglavlju donesena i priča o odnosu Aleksandrije i kršćanstva kao vjere u usponu te o odnosu kršćanstva prema poganskim simbolima koji su oduvijek bili prisutni i prihvaćeni unutar njenih zidina jer u duši ovog veličanstvenog grada nikada nije bilo mjesta za išta manje od tolerancije spram drugih vjerovanja i uvjerenja.

Simbolično nazvan *Smrt grada* (str. 243-255), peti dio donosi tužnu priču o propadanju svjetske riznice znanja i kulturne moći. Njeno je postupno umiranje i konačna smrt kao centra zapadne misli ostavila dubok trag u razvoju civilizacije. Dovoljno za potvrdu ovome potrebno je tek navesti propast aleksandrijske knjižnice čiji se fundus stoljećima povećavao i nadopunjavao te je na kraju predstavljao neprocjenjivu zbirku u prostoru i vremenu, a čiju veličinu danas možemo tek pokušati sebi dočarati. Pod arapskom je vlašću Aleksandrija počela kopnjeti, dok na kraju na njenim ulicama nisu ostali tek blijedi podsjetnici na davna, prošla vremena ovjekovječena slavom.

Knjiga je tvrdo ukoričena i sadrži 272 stranice. Opremljena je s 12 crno-bijelih fotografija. U knjizi se nalazi popis najvažnijih imena i božanstava (str. 13-16). U bibliografiji (str. 257-229) uvršten je popis glavnih i ostalih izvora iz starine, kao i popis suvremenih izvora. U završnom dijelu knjige (str. 261-266) nalaze se bilješke i niz uredničkih opaski, te opširno kazalo (str. 267-271).

Knjigu preporučujem svakome zaljubljeniku u povijest, ali i svakome spremnom za avanturu jer je ova knjiga jedinstven izlet u grad čiji je nastanak i višestoljetni opstanak utjecao na oblikovanje zapadne kulture i misli. Napisana je čitljivo, s mnoštvom detalja i opisa kojima autor daje veliku važnost u samom razumijevanju razvoja i važnosti Aleksandrije kao zasebne kulturne cjeline koja je pružila kulturni azil svakom pojedincu koji je obećao njegovati iste one moralne i kulturne vrijednosti koje su činile i njenu jezgru.

Dejana SAMAC

Djeca u srednjem vijeku

Nicholas Orme (2003), Medieval Children, New Haven – London: Yale University Press, 387 str.

Srednji je vijek povijesno razdoblje o kojem današnji ljudi imaju mnogo krivih predočžaba. Kada se o tom dijelu ljudske povijesti nešto govori, uglavnom se iznosi ona klasična sintagma – „mračni srednji vijek“. U zadnjih pedesetak godina povijesna je znanost uložila velike napore u istraživanje srednjovjekovne svakodnevice, iako se nekih zabluda o „mračnom srednjem vijeku“ vrlo teško riješiti. Jedna od njih je i način na koji se gleda na položaj i ulogu djeteta u srednjovjekovnom društvu. Još je uvijek prisutan stav da su

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

38

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a bold, sans-serif font, followed by the word 'press' in a smaller, lowercase, sans-serif font. The 'FF' is stylized with a horizontal line through the middle of the letters.

ZAGREB 2006.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 38

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2006. godine

Naklada

400 primjeraka